Eduskunnan Talousvaliokunta

Lausunto yritysten kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta ja direktiivin (EU) 2019/1937 muuttamisesta

Globaaleissa toimitusketjuissa syntyviä ihmisoikeuksien loukkauksia, heikkoja työolosuhteita, elämiseen riittämätöntä palkkaa ja vakavia ympäristöhaittoja on yritetty suitsia **vapaaehtoisilla** standardisointi- ja sertifiointijärjestelmillä yli 20 vuoden ajan. Näillä **toimilla ei ole ollut juurikaan vaikutusta** (Kuruvilla 2021; Kim ym. 2016; Locke ym. 2009) ja asiantuntijat ovat laajasti yksimielisiä siitä, että **vain lainsäädännöllä voidaan parantaa tilannetta**. Muutamat keskeiset länsimaat kuten Ranska, Saksa, Hollanti ja Yhdysvallat ovat siksi luoneet omaa yritysvastuulainsäädäntöään toimitusketjujen vastuullisuuden hallintaan. Kalifornian osavaltio sääti toimitusketjujen valvontaa koskevan lain jo vuonna 2010.

EU:n yritysvastuudirektiivin tavoitteena on lisätä ihmisoikeuksien kunnioittamista ja ympäristönsuojelua. Lisäksi tavoitteena on luoda unionissa toimiville yrityksille tasavertainen kilpailukenttä. Sääntelyllä myös vältetään eri jäsenvaltioiden kansallisesta sääntelystä aiheutuvaa sääntelykentän pirstaloitumista.

On selvää, että ehdotettu EU:n yritysvastuudirektiivi olisi ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja ympäristönsuojelun näkökulmasta merkittävä edistysaskel ja korjaisi monta epäkohtaa. Kirjoitan kuitenkin oman **lausuntoni erityisesti suomalaisten yritysten kilpailuedun ja Suomen kansantalouden näkökulmasta**, koska nämä näkökohdat eivät ole Työ- ja Elinkeinoministeriön taustamuistiossa (EU/2022/0051 **/** U 35/2022 vp) perusteellisen tarkastelun kohteena.

Suomalaisten yritysten kilpailuetu

Suomalaisten yritysten kilpailuetua ei tule arvioida kapeasti vain tarkastelemalla lyhyen aikavälin kustannuksia, jotka sääntelyn vaatimista järjestelyistä seuraisivat. Jo nyt monet yrityksemme käyttävät merkittäviä summia vapaaehtoiseen sääntelyyn, sillä niiden on maksettava merkittäviä vastuullisuussertifioinnin tai vastuullisuusmerkintäjärjestelmän kustannuksia pysyäkseen mukana vastuullisuutta vaativissa toimitussuhteissa tai osoittaakseen vastuullisuutensa kuluttajamarkkinoilla.

Toisaalta monet vastuullisuuteen sitoutuneet yrityksemme kipuilevat markkinoilla, sillä monet heikon vastuullisuuden (usein ulkomaiset) kilpailijat saavat kilpailuetua. Näin siksi, että epäreilussa kilpailutilanteessa vastuulliset tuotteet maksavat yllä mainittujen sertifointien, merkintäjärjestelmiin osallistumisen ja raportoinnin vuoksi enemmän, jolloin niiden kilpailuetu heikkenee. Tästä syystä niin monet suomalaiset yritykset ovat osallistuneet yritysvastuulakia vaativaan Ykkösketjuun-kampanjaan. **Ne haluavat pelikentän tasoittamista: vastuullisen yrityksen ei pidä joutua maksamaan enemmän. Lainsäädännön myötä tapahtuva sääntöjen selkiytyminen auttaisi erityisesti pieniä yrityksiä**, koska nyt ne putoavat helposti vapaaehtoisen sääntelyn kelkasta sen vaatimien suurien kustannusten vuoksi (asiantuntijatyö, maksut sertifiointi- tai merkintäjärjestelmille). Tämä on jo merkittävästi heikentänyt pienten yritysten asemaa kilpailussa kasvavilla vastuullisuudesta kiinnostuneiden kuluttajien markkinoilla ja sellaisissa toimitusketjuissa, joissa suuret ostavat yritykset (ns. verkoston veturiyritykset) vaativat näyttöä vastuullisuudesta sertifiointien tai vastuullisuusmerkintöjen kautta.

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu
Johtamisen laitos/Professori Halme

Postiosoite
PL 21210
00076 AALTO

Käyntiosoite
Ekonominaukio 1
Espoo

Puhelin +358 40 353 8251

Y-tunnus 2228357-4

aalto.fi
minna.halme@aalto.fi
VAT FI22283574

Kotipaikka Helsinki

Toimitusketjuja koskeva vastuullisuuden vaatimus tulee kuluttaja-, yritysostaja- ja rahoitusmarkkinoiden puolelta vain **lisääntymään**. Vaatimus levittyy toimitusketjujen kautta yrityksiimme myös edelläkävijämaiden (mainittu yllä) lainsäädännön kautta. Tässä kokonaisuudessa yrityksillemme on myös odotettavissa sekä operatiivista että mainehaittaa, kun ne jäävät kiinni kolmansissa maissa olevien toimitusketjujensa tai tytäryhtiöittensä laiminlyönneistä.

Olisi viisasta rakentaa lainsäädäntöämme auttamaan yrityksiä jo nyt sen sijaan, että ne menettävät jatkossa liiketoimintatilaisuuksia jälkijättöisen vastuullisuustekemisen vuoksi. Kaukokatseiset yritykset tekevät tätä jo nyt. Lainsäädäntö tukisi koko kentän tulevaisuusnäkymiä sekä vastuullisuuden että tuloksellisuuden näkökulmasta.

Kilpailuetu Suomen näkökulmasta

Yritysvastuulaki edistäisi myös Suomen kansantalouden asemaa maiden välisessä kilpailussa. Yksi syy tähän on usein huomiotta jäävä suomalaisen työn ja osaamisen näkökulma, koska sen vaikutus näkyy epäsuorasti. Mitä tarkoitan? Paljon valmistavaa työtä ja sitä kautta kansantalouden tuloja on siirtynyt kolmansiin maihin, jotka pystyvät keinotekoisesti ympäristöhaittaa tuottamalla ja heikolla työolojen tasolla alihinnoittelemaan valmistustyön. **Jos pelikenttä olisi tasaisempi, Suomesta tulisi kiinnostavampi valmistusmaa sekä suomalaisille että ulkomaisille yrityksille.**

Tämä näkökohta ei liity vain valmistamisen suorittavaan työhön. Se on merkittävä korkeamman arvonlisätason työlle. Esimerkiksi eri toimialojen teknologisten tuotteiden valmistuksen mukana Suomi menettää, säilyttää tai saa uutta osaamista, jolla vaikutusta myös tuotekehitykseen ja innovaatioihin ja sitä kautta kansantaloutemme tulevaisuuteen. Tässä on kysymys tuotantotalouden ”tuotekehitys seuraa tuotantoa” ilmiöstä, joka on jo negatiivisesti vaikuttanut Suomeen viime vuosikymmenten aikana. Tässä ilmiössä osaamista ja tuotekehitystyötä siirtynyt mm. Kiinaan, vaikka alun perin on ulkoistettu vain valmistus. Toisin sanoen, suomalainen yrityskenttä on menettänyt innovointikykyään valmistusteollisuuden siirryttyä edullisen tuotannon maihin. Kehitys tulee jatkumaan, ellei valmistusteollisuutta onnistuta houkuttelemaan Suomeen. **Yritysvastuulaki olisi askel valmistusteollisuuden toimintaedellytysten vahvistamisen suuntaan Suomessa.**

Tasoittaaksemme pelikenttää Suomen tapaisen yhteiskunnan menestykselle kansainvälisessä yritysympäristökilpailussa olisi viisasta kaikin tavoin edistää tasaisen pelikentän vaatimusta eli suhteettoman kilpailuedun vähentämistä mailta, joilla on heikko ympäristö- ja ihmisoikeuslainsäädäntö. EU-tasoinen huolellisuusdirektiivi on tärkeä instrumentti tässä työssä ja Suomen kannattaa omilla toimillaan edistää sitä.

Terveisin

Minna Halme

Minna Halme, KTT
Vastuullisen liiketoiminnan professori
Aalto-yliopiston Kauppakorkeakoulu

Lähteet:

Kim, Y. H., & Davis, G. F. 2016. Challenges for global supply chain sustainability: Evidence from conflict minerals reports. *Academy of Management Journal*, 59(6): 1896–1916.

Kuruvilla, S. 2021. Private regulation of labor standards in global supply chains: Problems, progress and prospects. Cornell University Press, NY.

Locke, R., Amengual, M. & Mangla, A. 2009. Virtue out of Necessity? Compliance, Commitment, and the Improvement of Labor Conditions in Global Supply Chains. *Politics & Society*, 37(3): 319-351.